

שער למורשת

אווירה קסומה ומסתורית, מתחם מערות עילי ותחתי עטוף בגן יפהפה עם עצי בר של אלון התבור וכליל החורש, וסיפור מורשת מרתק. הזמנה לביקור במערות המנורה שנפתחו לאחרונה בגן לאומי בית שערים

כתבה: רויטל וייס, מנהלת גן לאומי בית שערים | צילם: ד"ר צביקה צוק

מערת הלוזם ומנורתו

המסים הכבדים והסכסוכים שהתגלו בין יהודים ללא יהודים. הקנאים המורדים לא עמדו מול הכוח הצבאי המסודר של הרומאים והמרד נכשל.

ראשונה נופלת יודפת בשנת 67 לספירה, ואחריה גמלא שברמת הגולן. בשנת 70 לספירה נחרב בית המקדש השני בירושלים על ידי טיטוס, ובשנת 73 לספירה נחתם המרד עם נפילתה של מצדה. הרומאים מגבירים את לחצם על היהודים ומעלים את המסים שוב.

עמוק מתחת לאדמה, ממתינה לנו העיר היהודית העתיקה, מוכנה לספר את סיפורה - סיפור מורשת העם יהודי בתקופת המשנה והתלמוד.

ממרד אחד לשני

בתקופה שבה שלטה האימפריה הרומית בארץ, היה המרכז הרוחני של העם היהודי ביהודה, סמוך לבית המקדש השני. בשנת 67 לספירה פרץ המרד הגדול ברומאים בעקבות הגזירות הקשות,

בין מדרונות הכרמל והרי הגליל התחתון (20 ק"מ ממזרח לחיפה, סמוך לקריית טבעון) חבוייה לה העיר הקדומה בית שערים, שלמרגלותיה נקרופוליס, "עיר המתים" - בית קברות יהודי עם מערות קבורה תת קרקעיות.

תחושת המסתורין האופפת את בית שערים פוגשת אותנו כבר בכביש הגישה המתפתל אל הגן הלאומי, ועצי הברוש הגבוהים שלאורכו כמו מכוונים אותנו אל בטן האדמה. שם, חבוייה

לטיול יצאנו

איך מגיעים: לבאים מכיוון תל אביב-יקנעם - מכביש 722, מול שדה יעקב יש פניה שמאלה אל הגן הלאומי. או דרך כביש 75, מטבעון אל צומת השומרים, פונים לכיוון יקנעם. פונים ימינה אחרי בית העלמין של טבעון וממשיכים עם השילוט המפנה אל הגן הלאומי. משך הביקור: כשעתיים (כולל ביקור במערות החדשות).

דרגת קושי: קל, מתאים למשפחות.

שעות פתיחה: חורף: א'-ה'

8:00-16:00, ו' 8:00-15:00,

שבת 8:00-16:00.

קיץ: א'-ה' 8:00-17:00,

ו' 8:00-16:00, שבת 8:00-17:00.

מחיר כניסה: מבוגר 20 ש"ח, ילד 9 ש"ח. הכניסה למנויי רשות הטבע והגנים - חינם.

הביקור במערות המנורה הוא רק בתיאום מראש ובליווי מדריך מטעם רשות הטבע והגנים. הסיור במערות כלול במחיר הכניסה לגן הלאומי.

פרטים נוספים: באתר

gl.shearim@npa.org.il,

במוקד הרשות *3639 ובמשרדי

האתר 04-9831643.

ומשפרעם מגיעה הסנהדרין לבית שערים. לאחר מכן היא עוברת לציפורי, ומשם לטבריה - שם מתפרק מוסד הסנהדרין במצוות שלטון הביזנטים.

לאחר המרד הופכת הסנהדרין לגוף המדיני-דתי-רוחני שהנהיג את העם היהודי בארץ ישראל וממלאת שלושה תפקידים עיקריים: מקום לימוד ומתן פסיקות הלכה, קביעת לוח השנה היהודי ובית משפט עליון.

בראש הסנהדרין עמד רבי יהודה הנשיא

בתורה, להסמיך רבנים או לקיים את מצוות ברית המילה.

כך, בלית ברירה, עובר מרכז הכובד היהודי צפונה, לגליל, והסנהדרין, ששימשה כבית הדין העליון בענייני הלכה ובענייני הציבור היהודי בארץ באותה תקופה, יוצאת למסע נדודים צפונה. לאחר המרד ישבה הסנהדרין ביבנה, לשם עברה מירושלים בעקבות חורבן הבית השני. מיבנה עברה לאושה בגליל, מאושה היא נודדת לשפרעם

60 שנה לאחר מכן, קמים שני מנהיגים חדשים לעם היהודי, האחד - חייל אמיץ - בר כוכבא, והשני - איש רוח - רבי עקיבא, ויחד הם מובילים מרד חדש מול הרומאים, מרד בר כוכבא - שנחל כישלון חרוץ.

במרד הגדול איבדו היהודים את בית המקדש ובמרד בר כוכבא את הזכות להיכנס לירושלים. ירושלים הופכת להיות עיר רומית, "פוליס", בשם "איליה קפיטולינה", ועל היהודים חלות גזירות קשות מאוד, ביניהן, איסור לעסוק

17 השנים האחרונות לחייו העביר בציפורי - שם גם חתם את המשנה. המשנה והתלמוד מעידים על כך שנקבר בבית שערים: "רבי מוטל מת בציפורי ומקום (קבורה) מוכן לו בבית שערים" (כלאים ט' ג'), "רבי בבית שערים היה, אלא כיוון שנחלה (היה חולה) הביאוהו לציפורי, שהיא גבוהה ואוירה מבושם" (כתובות ק"ג, ע"ב).

מאז נקבר "רבי" בבית שערים הפך בית העלמין של העיירה למקום מקודש. רבים ביקשו להיקבר כאן, הן בגלל הקרבה לרבי יהודה הנשיא והן בגלל האיסור שחל אז, להיקבר בסביבות ירושלים. חשיפת מקום קבורתו נחשבת לאחת מהתגליות המרתקות ביותר בארכיאולוגיה של ארץ ישראל. בבית שערים נקברו מתים מכל קצווי הארץ ואף מחוצה לה. הכתובות מעידות כי כאן נטמנו מתים מתדמור, מערי החוף הפיניקי, מסוריה ואפילו מתימן.

ישוב יהודי גדול בתקופה זו. יש הסוברים שמקור השם בית שערים הוא בשערים שהיו בחומת העיר. אחרים שיערו שהכוונה בשם היא לשדות השעורים שהקיפו את העיר. בארמית נקרא המקום בית שרין, או בית שרין, וביוונית - ביסארה. כתובת יוונית שהתגלתה באתר ונשאה את השם המפורש "ביסארה", הביאה לזיהויו של המקום ללא עוררין.

בית שערים נודעה כמרכז גדול ללימוד תורה, בזכות רבי יהודה הנשיא ("רבי") ומוסד הסנהדרין. רבי היה הדמות המובילה בעולם היהודי במאה השלישית לספירה, ונחשב לסמכות הרוחנית והמנהיגותית בעם. השלטונות הרומאיים העניקו לו באריסות אחוזות רבות, ביניהן אחת בבית שערים. זו הייתה הסיבה שבגללה, כנראה, בחר רבי יהודה הנשיא להיקבר בבית שערים (220 לספירה), למרות שידוע שאת

("רבי") המבין את הסכנה הגדולה העומדת בפני העם היהודי, איבוד התורה שבעל פה - התורה שעברה מפה לאוזן, מאב לבן וממורה לתלמידיו. כך מתחיל "רבי" במפעל חייו - ליקוט התורה שבעל פה וכתבייתה. הוא מתחיל מלאכה זו בבית שערים ומסיים אותה בציפורי.

בית הקברות המרכזי ליהדות העולם

בית שערים הייתה מושב הסנהדרין ושימשה במאות השלישית והרביעית לספירה כבית הקברות המרכזי ליהדות העולם. היא נזכרת לראשונה בשמה בכתביו של יוספוס פלביוס כעיירה של ברניקי, בתו של הורדוס. "לברניקי אחות המלך אגריפס השני היה שבר רב באסמיה אשר בבית שערים, שאספה מן הכפרים מסביב" (פלביוס, חיי יוסף, מ"ד). פלביוס מכנה את בית שערים עיר וכפר לחלופין. אך ברור שבית שערים הייתה

שנים של מחקר

חקר מערות בית שערם החל בשנת 1876 על ידי קלאוד קונדר, אך תוצאות חקירותיו העלו ממצאים דלים. בשנת 1926 התיישב אלכסנדר זייד על גבעת בית שערם כשומר אדמות מטעם הקרן הקיימת לישראל ועשר שנים אחר כך גילה פרצה באחת המערות ובה ממצאים יהודיים עתיקים. מאותה עת החלו ארבע שנים של חפירות ארכיאולוגיות במקום בניהולו של פרופ' בנימין מזר שאת מלאכתו המשיך פרופ' נחמן אביגד בשנים 58-1953.

מאז ועד היום לא המשיכו לטפל במערות אלו, ורק בימים אלה עומד להסתיים שלב א' של עבודות השימור במערות והכשרתן לביקורי קהל.

הביקור במערות המנורה

רשות הטבע והגנים הכשירה לאחרונה לביקור את "מערות המנורה" המרשימות. המערות נוקו מהעפר הרב שהצטבר בהן, עברו תהליכי שימור, ופותחו דרכי הגישה אליהן.

כל מתחם המערות, העילי והתחתני, עטוף כולו בגן יפהפה המשלב גינון מעשה ידי אדם ועצי בר כמו אלון התבור וכליל החורש. מומלץ להגיע בסוף חודש פברואר, תחילת מרס, ולראות את פריחת כליל החורש הצובעת את האתר בצבעי ורוד עזים (השנה "התבלבל" כליל החורש וכבר החלה פריחתו). הצמחייה העוטפת את המערות התת קרקעיות, המערות עצמן על ממצאיהן והאווירה המיוחדת שבמקום הופכות את הביקור לחוויה ייחודית.

בגבעה הסמוכה ל"מערות המנורה" יש מערות נוספות אשר אף בהן מתוכננות פעולות שימור לעצירת ההתדרדרות במצבן. כך שבעתיד, כאשר יועמדו לרשות הטבע והגנים המשאבים המתאימים, היא תוכל להמשיך ולעסוק במלאכת השימור והפיתוח לטובת הציבור הרחב ולמען הדורות הבאים.